

Ville Laamasta voi onnitella antoisasta väitöskirjasta. Päävolais-tutkijoille se on jatkossa ohittamaton. Lukemisen arvoinen se on myös sotienvälisen ajan suomalaisesta aatehistoriasta ja Suomen ja Neuvostoliiton kulttuurisuhteista kiinnostuneille. Ja

kun tutkimuskohde on aikansa kenties suuriin tyyliniekka, mainittakoon ansiona myös, että *Suuri levottomuus* on poikkeuksellisen nautittavaa tieteellistä kirjallisuutta.

Lauri Piispa

Putinin psykologiaa

Masha Gessen: *The Man without a Face. The Unlikely Rise of Vladimir Putin.* London: Granta Publications, 2012. 320 p. ISBN 9781847081490

Masha Gessen: *Kasvoton mies: Vladimir Putinin nousu Venäjän valtiaksi.* Suom. Matti Kinnunen. Helsinki: Otava, 2012. 320 s. ISBN 9789511263098

Putinin noususta ja hänen luomastaan yhä autoritäärisemmäksi muuttuvasta järjestelmästä on kirjoitettu tukuihin tutkimuksia, joista vain harvat pyrkivät porautumaan hänen henkilöhistoriansa muokkaamiin, hänen toimintaansa osaltaan määrittäviin luonteenpiirteisiin ja psykologisiin tekijöihin. Vallitsevassa poliittisessä tilanteessa tämä aspekti saa luonnollisesti uutta mielenkiintoa.

Masha Gessen on amerikkalais-venäläinen tutkija ja sanomalehtinainen, joka on kirjoittanut kuusi Venäjän lähistoriaa ja nykyaikaa käsittelevää tutkimusta. Gessenin kontaktipinta on laaja Galina Starovoitovasta Anna Politkovskajaan ja Sergei Magnitskiin, Anatoli Sobtšakista ja Andrei Illarionovista Boris Berezovskiin. Toimittajantyönsä kautta hän on myös ollut kosketuksissa Putiniin. Ote kirjassa onkin nimenomaan henkilökohtainen: mikä Putin on miehään, mikä on hänen *credonsa*, mitkä hänen toimintansa mahdolliset henkilökohtaiset vaikuttimet geopolitiittisten ja Venäjän suurvalta-

aseman palauttamiseen tähtäävien pyrkimysten taustalla.

Keskeiseksi Putinin toimintaa määrittäväksi lähtökohdaksi Gessen katsoo pyrkimyksen välttää osoittamasta heikkoutta. Neuvostoliiton tuhoutuminen oli Putinille henkilökohtainen trauma – ei ideologiana, vaan hänen jo KGB-upseerina arvostamansa järjestyksen ja kurin puutteen vuoksi. Tämä lähtökohta näkyy kaikessa hänen toiminnassaan. Vuoden 2012 presidentinvaalien jälkeen useampikin politiologi ehdotti hänelle joitakin ”pehmeitä” askelia opposition suuntaan, mutta Gessenin mukaan hän ei yksinkertaisesti voinut mukautua tähän; se olisi ollut heikkouden osoitus, muistutus Jeltsinin ajasta.

Putin on suljettujen instituutioiden kasvattina luonut oman mytologiansa ja muun muassa ”virallisen” elämäkertansa avulla muokannut haluamaansa kuvaa itsestään. Tätä kuvaa Gessen vertaa sitten omiin havaintoihinsa ja johtopäätöksiinsä.

Putinin kasvuympäristöä olivat Pietarin, tuolloisen Leningradin, takapihat, joita asuttavat siivottomat ja tappelavat katupojat. Putin oli hentorakenteinen – myöhemmin hän vahvisti itseään judon avulla – mutta vastasi yhtä kaikki raivokkaasti loukkauksiin. Koulussa hän sai raivokohtauksia, jos koki tulleen kohdelluksi väärin – ”virallisessakin” elämäkerrassa Putin tunnustaa olleensa kova ja väkivaltainen, mutta toisaalta myös heikkoja puolustava

ja väkivaltaa vastaan asettuva nuorukainen. Vielä aloitettuaan KGB-uransa Putin halusi vahvistaa itsestään kuvaa äkkikipaikaisena, väkivaltaisena ja helposti suuttuvana miehenä.

Vaikka Putinin perhe oli köyhä, hän oli saanut rannekellon, jota hän näytteli ylpeänä. Gessen mainitsee samalla hänen nyt käyttämänsä 60 000 dollarin arvoisen kellon. Opiskelijana hän omisti isänsä arpajaisvoittona saadun auton, statusesineen, jota hän myös esitteli mielellään. Gessenin mukaan Putin oli omistushaluinen ja itsekäs eikä halunnut käyttää arpajaisvoittoa vaikkapa vanhempiensa vaikean asuntotilanteen parantamiseen. Gessen katsookin Putinin kärsivän *pleonexiasta*, voittamattomasta halusta kahmia vierasta omaisuutta.

Jo nuorena Putin viehättyi KGB:stä ja sen mukanaan tuomasta ”salaisesta voimasta”, jonka avulla pieni joukko tai jopa yksi henkilö saattoi muuttaa maailmaa. Suljettuna poliisiorganisaationa KGB:n toiminta nojautui kuvaan vihollisen olemassaolosta, kuvaan piiritettyä olemisesta. Jos vihollista ei ollut, oli se keksittävä. Vaikka Putin on kieltänyt osallistuneensa disidenttien vastaiseen toimintaan, Gessen epäilee tämän väitteen todenperäisyyttä länteen loikanneen KGB-miehen todistukseen viitaten.

Palatessaan Dresdenistä Leningradiin Putin näki elämänsä peruspylväiden luhistuvan: Moskovassa ei ollut järjestäytynyttä valtaa, Leningradissa vallitsi sekasorto. Gessen antaa oman kuvansa Putinin nimityksestä liberaalin kaupunginjohtaja Sobtšakin apulaiseksi: hän oli nimenomaan tämän valvoja – vakoilija on aina vakoilija. Gessen epäilee Putinin KGB:stä eroamisen aitoutta. Putin oli Sobtšakin lähipiirissä ainoa tai yksi harvoista vanhoillisista. Gessen katsoo Putinin osallistuneen

taloudellisiin manipulaatioihin Leningradissa, mistä pelkää Gessenin tietojen perusteella vaikea sanoa mitään varmaa. Todettakoon kuitenkin, että hänen toimiaan tutkimaan ryhtynyt rohkea kansalaisaktivisti Marina Salye joutui faktiseen sisäiseen maanpakoon.

Tuona aikana vahvistui Putinin *credo*. Hän ei ollut poliittinen idealisti, hän ei uskonut pioneereihin, Komsomoliin tai kommunistipuolueeseen. Hän uskoi instituutioihin, KGB:hen ja Neuvostoliittoon. Kun Lennart Meri puhui erässä kokouksessa Neuvostoliitosta miehittäjänä, Putin poistui henkilökohtaisesti loukattuna. Gessenin mukaan Putin halusi rakentaa järjestelmän: suljetun, kaikkea kontrolloivan järjestelmän, joka olisi parempi kuin KGB tai Neuvostoliitto, järjestelmän, joka ei koskaan pettäisi häntä.

Gessen näkee Putinin kontrolloineen jo Leningradissa tiedonvälitystä kaupunginhallitukselle ja Soltšakille haluamaansa suuntaan, mikä on linjassa nyt tapahtuneen tiedotusvälineiden totaalisen alistamisen kanssa. Soltšak kutsui Putinia uudeksi Staliniksi, ei hänen rikostensa, vaan hänen rautaisen kätensä vuoksi. Gessen vihjaa, että Soltšakin kuollessa mystisesti helmikuussa 1991 myös hänen

kaksi henkivartijaansa joutui sairaalahoitoon myrkytysoireiden vuoksi. Tämän kaltaiset pitkälle menevät, todistamattomat vihjailut heikentävät Gessenin kirjan todistusvoimaa.

Länsi ei pystynyt näkemään selkeitä ennusmerkkejä Putinin toiminnassa. Hänen virkaanastujaisjuhllallisuksiinsa osallistui KGB:n entinen päällikkö ja vuoden 1991 kaappausyrityksen keskeinen taustavoima Nikolai Krjutškov. Putinin presidenttikauden kahden ensimmäisen kuukauden aikana antamista 11 ukaasista kuusi koski sotilassektoria.

Gessen selostaa tarkkaan Beslanin tragediaa, Anna Politkovskajan, Galina Starovoitovan murhia, Sergei Magnitskin näennäyttämistä vankilaan, Litvinenkon tapausta ja Kurskin tragediaa, joista hän tekee pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Viimeksi mainitun osalta Gessen katsoo Putinin toimineen luonteensa mukaisesti virkamiesmäisesti, kansalaisten tunteista juurikaan välittämättä; seuraavissa onnettomuuksissa ja konflikteissa hän nimenomaan vältteli joutumista suoraan ihmisten kritiikkiin kohteeksi. Hän joutui konfliktiin television kanssa, jonka hän tajusi voivan tuhota hänet nopeasti. Pian kaikki kolme valtakunnallista televisiokanavaa alistettiin hallituksen äänitorviksi.

Putin oppi arvostamaan kuria ja järjestystä jo Leningradissa. Hän sai tuolloin ”voimakkaan rokotuksen” demokraattisia prosesseja kohtaan. Selostaessaan Beslanin kouludraamaa ja muita terroritekoja, poliitikkojen ja sanomalehtimiesten murhia, Gessen näkee ne sarjoina hallituksen väriä liikkeitä, tietoisena raakana toimintana myös hallituksen toimien puolustelemiseksi Tšetšeniassa ja samalla opposition ja vapaan lehdistön kukistamiseksi. Pelko ja kauhu pyrittiin maksimoimaan, eikä Gessen epärii todeta Putinin ja terroristien toimineen orkestroidusti, kukin omien päämääriensä saavuttamiseksi.

Väitteet ja vihjailut ovat kovia. Vaikka Gessen ehkä tietoisesti jättää punomatta kaikkia lankoja yhteen ja tekemästä lopullisia johtopäätöksiä, fakta on, että olivatpa vaikuttavat tekijät ja käytetyt keinot minkälaisia tahansa, Putinin hallinto on siirtynyt autoritäärisistä piirteistä täydelliseen autoritarismiin. Tämä on tehnyt mahdolliseksi myös draamattiset, mutta Gessenin kirjankin todistuksen perusteella ehkä eivät sittenkään niin yllättävät, Krimin valloituksen kaltaiset ulkopoliittiset toimet.

Taisto Tolvanen